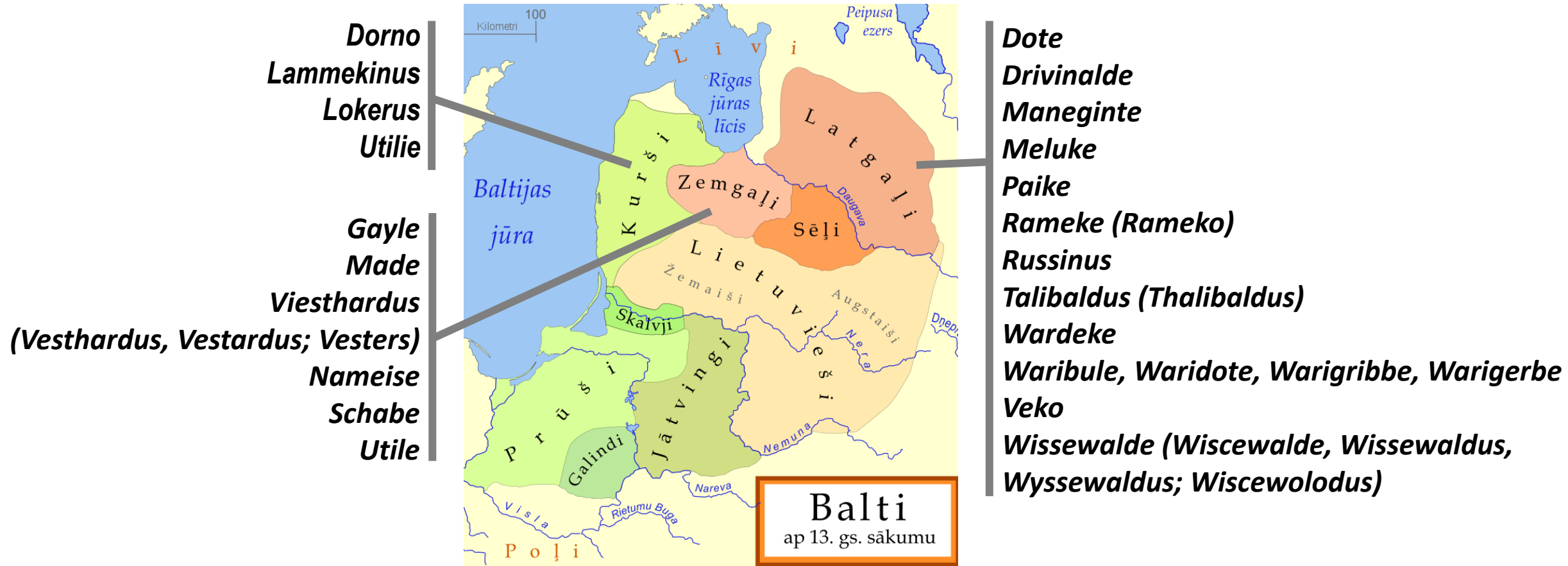

Zudušo baltisko priekšvārdu meklējumi latviešu uzvārdos, vietvārdos un senajos rakstos

Renāte Siliņa-Piņķe, Sanda Rapa

Senie baltu priekšvārdi (13. gs.)

Seno personvārdu liktenis kristietības laikmetā

- pāriešana neformālā statusā,
- pastāvēšana līdzās kristīgajam vārdam divdaļīgā vārdā,
- ieplūšana uzvārdos (piemēram, lietuviešu *Buivydas*, *Daugēla*, *Daumantas*, *Gedas*, *Gintas*, *Kybartas*, *Vaidas*, *Vismantaitis* u. c.; Zinkevičius 2008, 34–35)

Uzvārdi ar *-ān-*, *-ēn-*

- **"Ielākoties semantiski necaurspīdīgi"**
(Сталтмане 1981, 49–52);
- **Ielākoties patronīmiski**
(Blese 1929, 10, Сталтмане 1981, 18),
piemēram, *Abramāns* < *Ābrams*,
Jāzepēns, *Jezupāns* < *Jāzeps*,
Jonāns < *Jānis*,
Paulāns < *Pauls*,
Pēterāns < *Pēteris*.

Metodika

- noskaidrot uzvārdu izplatību Latvijas teritorijā;
- salīdzināt ar atbilstošajiem dažāda laika Latvijas toponīmiem;
- salīdzināt ar lietuviešu un senprūšu personvārdu pētījumu datiem;
- apzināt citas, it īpaši kontaktvalodās balstītas, cilmes skaidrojuma iespējas.

Mūsdienu uzvārdi ar *Beit-*

- *Beite*
- *Beits*
- *Beitis*
- *Beitans*
- *Beitāns*
- *Beitēns*
- *Beitiks*
- *Beitiņš*
- *Lielbeitiņš*

(PMLP 2016 un Сталтмане 1981, 125, 165, 175, 186, 190, 209, 224, 224)

Beit- Latvijas personvārdos (16. gadsimts un mūsdienas)

● Vidzeme:

1544 Simon **Beytenn** (ģen.)

Bocken **Beidt** (ak.)

1599 Hermenn **Beytan**

Beyt Ducen

Beytt Thupissan

Beyth Zemithen

Beyth Zwogieran

Beyth Zylan

Kurzeme:

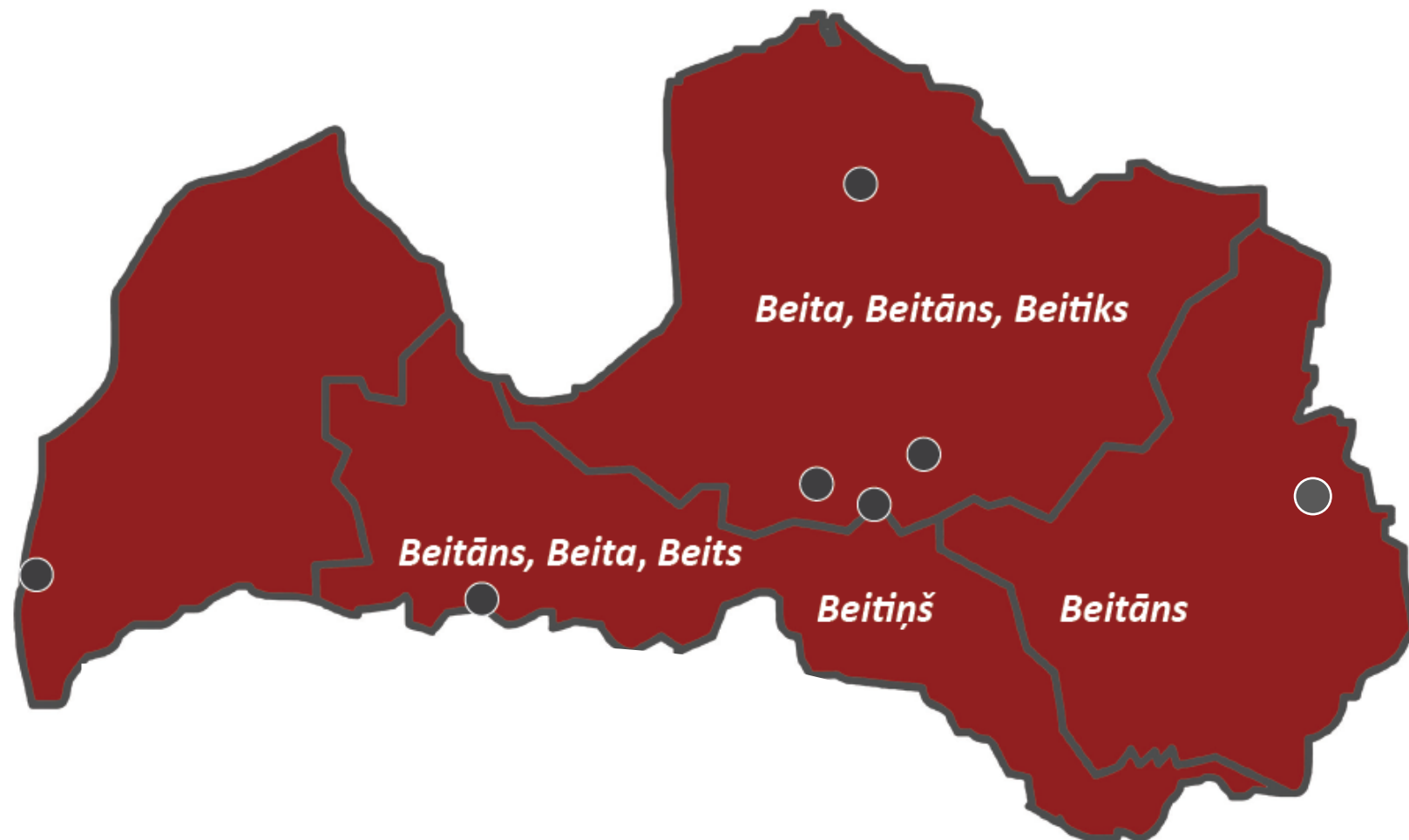
1582 **Beite** Backap

Zemgale:

1566 Kelcke **Beyte**

Latgale

1599 **Beyth**

● Beite, Beits, Beitis, Beitans, Beitāns, Beitēns, Beitiks, Beitiņš, Lielbeitiņš

Beit- Latvijas vietvārdos (17. gadsimts un mūsdienas)

● **Beith** (-e, -te, -y-) (6x)

Beitan (-tt-) (5x)

Beiting (-y-) (2x)

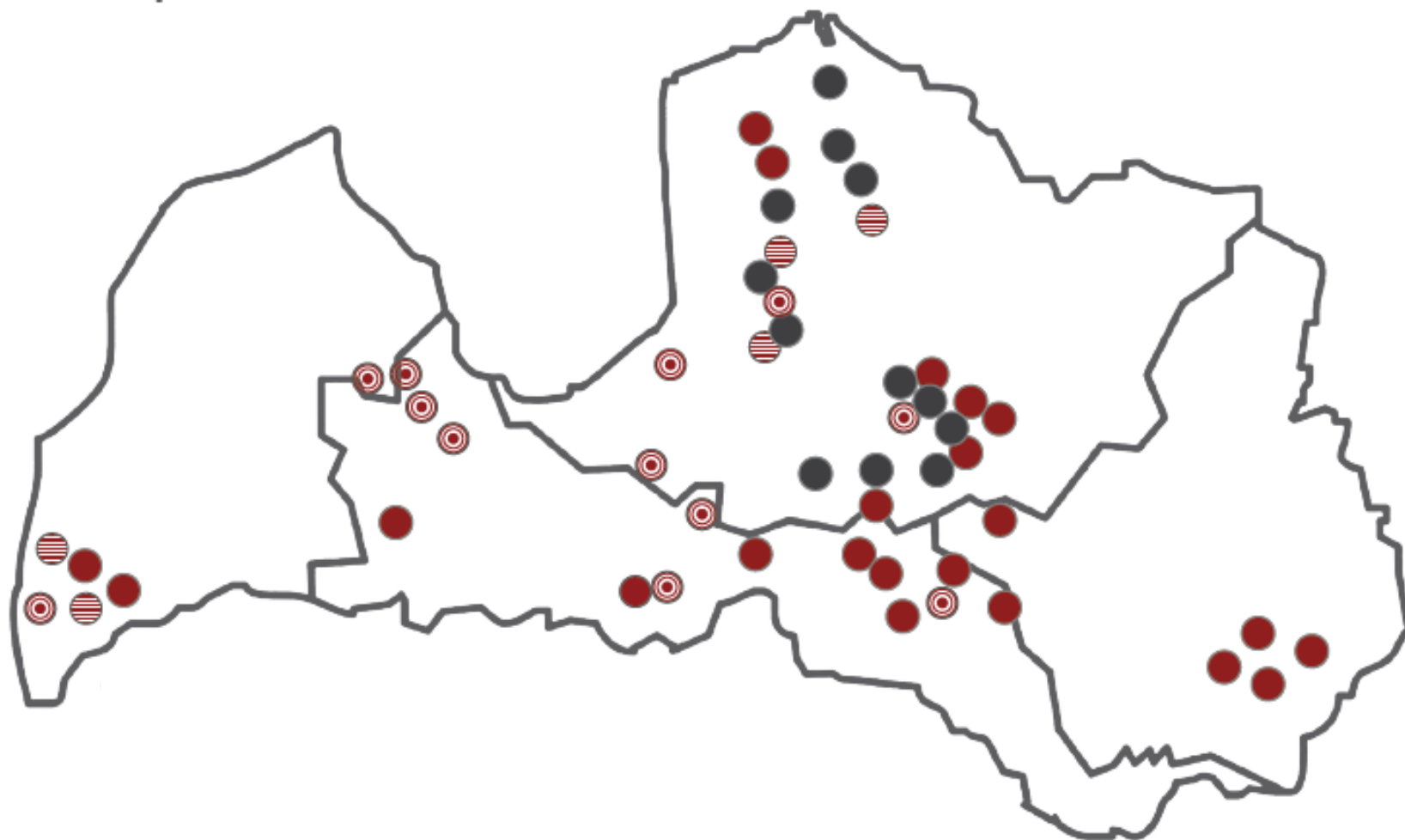
Beitz

Beitzkan

● **Beitān-/Beitēn-**

⊙ **Beitiņ-**

⊘ **Beit-**

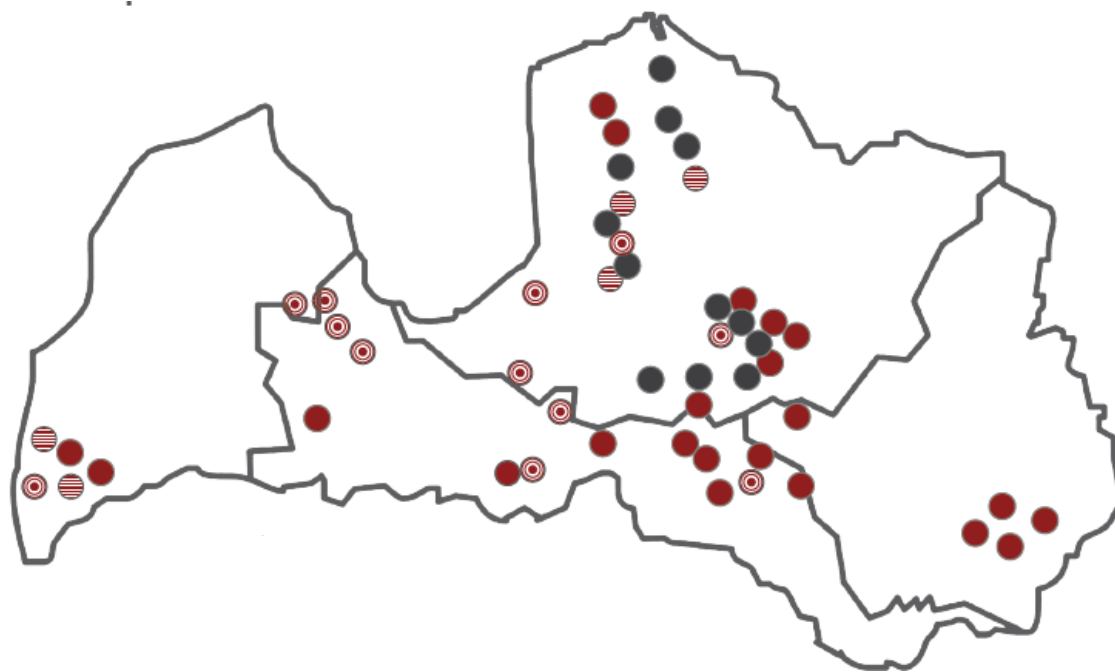
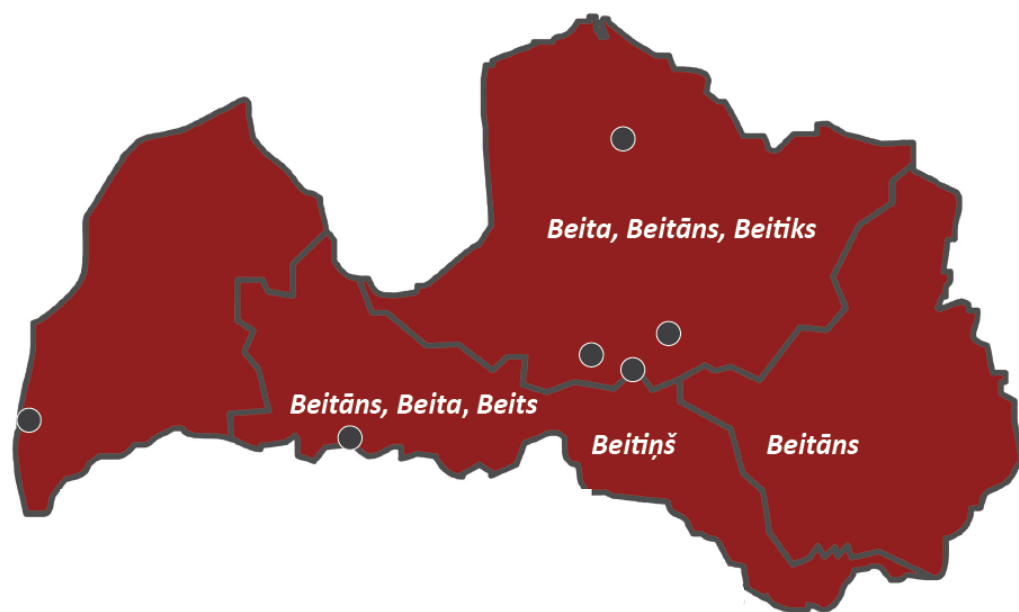
Līdzšinējie *Beit*- cilmes skaidrojumi

- **Siliņš 1990, 79:** 1) senaugšvācu *bītan* 'izturēt' un *bittan* 'vēlēties, lūgt' [Gottschild 1942, 168, 174] (?); 2) no angļu personvārda *Bartolomejs* [Rybakin 1973, 69] (?)
- **Laumane 2017, 126** [mājvārds *Beiti*]: < uzvārds *Beits* Kuršu kāpās Nidā, lietuviešu uzvārds *Beītis* Klaipēdā, *Beītas* Šilalē, Vainutā [LPŽ I 159, 221], prūšu personvārds *Beyta* [Gerullis 1922, 18] un vācu uzvārds *Beit* [Gottschild 1954, 195]
- **Endzelīns 1956, 96** [vietvārdi ar *Beit*-]: senprūšu personvārds *Beyta* and vietvārds *Beytelyn* [Gerullis 1922, 18], Lietuvas ciems *Beičiaĩ*

Secinājumi

- *Beit-* varētu būt baltu priekšvārda celms, jo tas ir izplatīts visā Latvijā gan uzvārdos, gan vietvārdos un tam līdzīgas formas ir gan lietuviešu, gan senprūšu valodā
- latviešu *Beits*, iespējams, ir divcelmu vārda saīsinātā forma no lietuviešu *bei* 'arī' un *tinās, telas*

Beit- uzvārdos un vietvārdos

Literatūra

- **Arbusow**, Leonid (1898): Anschlag aus dem Leibgeding (Mitau mit den Höfen Kaltenhof, Bergfried, Sessau, Grünhof und Grenzhof) der Herzogin Anna von Kurland zu erwartenden Einkünfte. 1566. *Sitzungsberichte der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst und Jahresbericht des kurländischen Provinzialmuseums aus dem Jahre 1897*. Mitau: J. F. Steffenhagen und Sohn, S. 159–181.
- **Arbusow**, Leonid (1924): Ein Verzeichnis der bäuerlichen Abgaben im Stift Kurland (1582/83). *Latvijas Universitātes Raksti*, X, 163.–286. lpp.
- **Augstkalns**, Alvis (1935): Seno latviešu vēsturiskie personu vārdi. – *Burtnieks* 9, 692.–699. lpp.; 11, 839.–845. lpp.
- **Blese**, Ernests (1929): *Latviešu personu vārdu un uzvārdu studijas. I. Vecākie personu vārdi un uzvārdi (XIII–XVI gs.)*. Rīga: A. Gulbis.
- **Endzelīns**, Jānis (1956): *Latvijas PSR vietvārdi*. I daļa, 1. sējums. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība.
- **Endzelīns**, Jānis (1951): *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
- **Gerullis**, Georg (1922): *Die altpreußischen Ortsnamen*. Berlin, Leipzig: Walter de Gruyter&Co.
- **Gottschald**, Max (2006): *Deutsche Namenkunde. Mit einer Einführung in die Familiennamenkunde von Rudolf Schützeichel*. 6. Aufl. Berlin, New York: Walter De Gruyter.
- **Karulis**, Konstantīns (1992): *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. I–II sēj. Rīga: Avots, 1992.
- **KZS uzv. 2019** = Mežs, Ilmārs; Siliņa-Piņķe, Renāte; StafECKa, Anna (2019). *Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos. Kurzeme*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra [manuscript].
- **Kovaļevska**, Otilija (2017): Kas pirmais – uzvārds vai vietvārds? Uzvārdu veidošanās Latgalē un to saistība ar vietvārdiem. In: Mežs, I. *Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos: Latgale*. Rīga: LVA, 24.–43. lpp.

Literatūra

- **Laumane**, Benita (2017): Bārtas mājvārdi. In: Lāms, Edgars; Helviga, Anita (izd.): *Bārtas dzīpari. Valoda, kultūra, tradīcijas, ļaudis*. Liepāja: LiePA, 101.–173. lpp.
- **Rogenbuka**, Inta (2016): *Vidzemnieku uzvārdi*. [Rīga]: J.L.V.
- **Rūķe-Draviņa**, Velta (1939): Latgales izlokšņu grupējums. *Filologu Biedrības Raksti*, XIX, 133.–188. lpp.
- **Seibicke**, Wilfried (2003): *Historisches deutsches Vornamenbuch*. Bd. 4. Sc-Z. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- **Siliņa-Piņķe**, Renāte (2014): Die vorchristlichen Rufnamen in Lettland (9.–13. Jahrhundert) und ihre Spuren in der heutigen Namengebung. *Els noms en la vida quotidiana. Actes del XXIV Congrès Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques. / Names in daily life. Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences*. S. 907–914.
- **Trautmann**, Reinhold (1974): *Die altpreussischen Personennamen*. 2. unveränderte Aufl. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- **VAR** = *Latvijas vēstures avoti: Vidzemes 1638. g. arklu revīzija*. 4. sējums. Rīga: LVI apgādiens, 1938–1941.
- **Zinkevičius**, Zigmās (2008): *Lietuvių asmenvardžiai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- **Литвина**, А. Ф., **Успенский**, Ф. Б. (2006): *Выбор имени у русских князей в X–XVI вв.: Династическая история сквозь призму антропонимики*. Москва: Индрик.
- **Сталтмане**, В. Э. (1981): *Латышская антропонимия. Фамилии*. Москва: Наука.